

Tarixi yaddaşımız

Şuşanın tarixini muzeyə çevirək

Dünyada ele muzeylər var ki, onların faaliyyəti tarixi yaddaşın qorunub saxlanması, şəhərlərin salınması və inkişafına dair materialların nümayişinə yönəlib. İnsan bu növ muzeylərə gələrkən hər hansı bir şəhərin "Günəş altında yer" uğrunda uzun müddətli və gərgin mübarizəsinin şahidi olur, şəhər həyatının üstünlükləri və çətinlikləri haqqında dolğun məlumat əldə edir, burada doğulmuş dünya şöhrətli insanlar, şəhərdə qorunub saxlanılan mədəni irs, adət-ənənələr və s. haqqında öyrənir.

bu sual qonşularımızı bu qədar çətinə salmazdı. Axı niyə Mir Möhsün Nəvvabdan Üzeyir Hacıbəyovadək, Xurşidbanu Natəvandan Süleyman Ələsgərovadək, Cabbar Qaryəğdiğludən Xan Şuşinskiyədək onlarla elm və mədəniyyət xadimlərinin hamısı azərbaycanlıdır? Sual ritorikdir...

Məhz bu məqamları nəzərə alaraq Şuşa şəhərinin tarixi muzeyinin yaradılması prioritet məsələ hesab edirik. Bundan əvvəlki bütün layihələrimizdə olduğu kimi bu muzeyi də müasir standartlara uyğun yaratmağı mütləq sayırıq. Bir daha qeyd etmək yerinə düşər ki, XXI əsrdə XIX əsrin klassik muzeylərinə bənzər məkanlar yaratmaq olmaz. Lakin texnologiyalı və dinamiklik prinsiplərinə əsaslanan muzeylərdə mütləq Şərq koloriti öz əksini tapmalıdır. Muzeylərinin faaliyyətində multimedia texnologiyalarının istifadəsi həm dinamik və interaktiv proqram və sərgilərin istər respublikamızın bölgələrində, istərsə də ölkənin hüduudlarından kənarında nümayişinə geniş imkanlar yaradacaq, həmçinin də virtual muzeyin tez bir zamanda ərəşə gəlməsində əhəmiyyətli rol oynayacaq. Dünyada belə bir təcrübə də mövcuddur: öncədən virtual muzey yaradılır, müvafiq məkan ərəşə gələndən sonra isə anəvəni muzeyə təşkil olunur. Hər iki halda multimedia texnologiyalarının tətbiqi labüddür.

Beləliklə, Şuşa şəhərinin tarixi muzeyində şəhərin salınma tarixindən başlayaraq, bütün mühüm tarixi hadisələr öz əksini tapmalıdır. Bu bəlmədə müxtəlif sənədlər, xəritələr, fotolar, şəhərin salınmasına dair əcnəbi siyasi xadim və səyyahların yazıları geniş təqdim edilməlidir. Yaddan çıxarmaq olmaz ki, müharibədən sonra yaranan ictimai-siyasi vəziyyəti, bir sıra ölkələrin Azərbaycanı qarşı qərəzli mövqeyinə nəzərə alaraq bizim bir hədəfimiz var: Ermənistan tərəfinin yaydığı stereotipləri, təhrirləri, yalanları ifşa edərək doğru məlumatları beynəlxalq ictimaiyyətə, geniş kütlələrə çatdırmaq. Muzeylər isə bu işdə əvəzsiz rol oynayırlar.

Yaradılacaq muzeyin digər bölmələrində Şuşanın arxeoloji və məharət irsi, təsviri incəsənət, ədəbi məclisləri, elm və təhsilin inkişafı, Şuşada anadan olmuş şair, yazıçı və dramaturqların yaradıcılığı, Şuşa xalçaçılığında dair materialların nümayiş etdirilməlidir. Məsələn, ekspozisiyada şəhər məhəllələrinin salınma mərhələləri, Şuşa real məktəbi və digər tədris ocaqlarının faaliyyəti və məşhur yetimləri, bir sıra mədəniyyət xadimləri tərəfindən təşkil olunan məclislər və bu kimi digər məqamlar öz əksini tapmalıdır. Fikrimcə, Şuşa şəhərinin tarixi muzeyində görkəmli həmvətənlərimizin dünya maarifçiləri, şairləri, bəstəkarları və s. ilə əməkdaşlıq əlaqələrinə geniş yer ayrılmalıdır. Muzeyşünaslıq sahəsində geniş istifadə olunan bu üsul müvafiq gələn əcnəbi seyrçilərə lazımı təsir göstərəcək.

Muzeyin ayrı bir bölməsi "Qafqazın konservatoriyası"nın Azərbaycanın və büt-

tövüklə dünya musiqi tarixinə verdiyi töhfələrə həsr ediləcəkdir. Şuşada qurulan musiqi məclisləri, xalq musiqisi, xanəndəlik sənəti və muğamın inkişafı, Azərbaycan musiqi sənətinin görkəmli nümayəndələri, habelə musiqişünaslığın inkişafı - bütün bu məsələlər bəlmədə öz əksini tapmalıdır. Burada da musiqi sahəsində tanınmış şuşalıların xarici həmkarları, həmçinin əcnəbi siyasi və ictimai xadimlərlə əlaqələrinə yer ayrılmalıdır.

Muzey ekspozisiyasının bölmələrindən biri də Qarabağ müharibələri zamanı şəhərin işğal edilməsi və düz 28 il yarımından sonra azad olunmasına həsr ediləcəkdir. Burada nümayiş olunan eksponatlar dağıdılan muzeyləri, abidələrini və məscidlərini, güllələnən heykəllərini, oğurları və xarici ölkələrə aparılan mədəni irsimizi (arxeoloji tapıntılarıdan tutmuş xalça və xalça məmulatlarına) və digər bu kimi məsələlərə yanaşı, insan faciəsini və sevincini, yeni ad insanların öz doğma evlərindən didərgin düşməsinə və bu gün öz yurd-yuvalarına qayıtmaq imkanı əldə etməklərinə əks etdirilməlidir. Şuşa Azərbaycan və biz bunu əyani vasitələrlə bütün dünyaya yayımlamalıdır. Burada foto və video materialları, cəbhə xatirələri, Şuşa üzrədə gedən döyüşlərdə fərqlənən şəhid və qazilər, Azərbaycan Milli Qəhrəmanları haqqında materiallar (burada ölkəmizin etnik palitrası haqqında da danışılacaq, çünki Vətən uğrunda döyüşlərdə milli mənsəbiyyətdən asılı olmayaraq Azərbaycan vətəndaşları iştirak edib), habelə ad insanların xatirələri, əşyaları, məktubları və s. yer almalıdır.

Təbii ki, layihəni yığcam şəkildə təqdim olunub, gələcəkdə müvafiq qurumların mü-təxəssisləri tərəfindən hər bir sahə üzrə materiallar toplanacaq, muzey üçün yer ayrılandan sonra dizaynerlər və IT mü-təxəssisləri tərəfindən təkliflər hazırlanacaq. Bütün iri layihələr kimi bu muzeyin də yaradılması güclü komandanın müstəqil işi nəzərdə tutur. Əsas diqqət isə məhz əlimiliyə, daqiqliyə və texnologiyaların geniş tətbiqinə yönəlməlidir.

Sonda qeyd edək ki, məqalə hazırlananda zaman qarışırma maraqlı bir məlumat çıxıb: işğaldan sonra Ermənistan tərəfi məharətli abidələrimizdən birində - general Səməd bəy Mehmandarovun malikanəsində belə bir muzey yaradaraq buradan nümayiş etdirilən eksponatlar əsasında Şuşanı bütövüklə erməni şəhəri qismində təqdim edib. Qarışırma çıxan şəkildən göründüyü kimi, tez-tələsik yaradılan muzeydə düşmən tərəf heç bir texnologiyadan, müasir avadanlıqlardan istifadə etmək fikrində də olmayıb. Bu, bir daha sübut edib ki, muzeylər olduca böyük təsir gücünə malikdir. Şuşanı özününkə hesab edən, bura müxtəlif ölkələrdən turistləri cəlb etməyə çalışan Ermənistan tərəfi bu cür muzeyi vasitəsilə dünyanı öz təhrirlərinə, uydurmalarna inandırmağa can atıb. Həmin evə baxış keçirilməli, oradakı eksponatlar təhvil edilməlidir. Düşünürük ki, işğaldan sonra dağıdılan muzeylərimizdə saxlanılan eksponatların bir qismi elə həmin məkanda qərar oluncadır.

Beləliklə, Şuşa şəhərinin tarixi muzeyinin yaradılması "Qarabağ qaydışı"nın önəmli bir müddəasını təşkil edə bilər. Bu növ muzeylər digər şəhərlərdə də yaradılacaq şəkəle halını alsın bəz ham yeni turizm marşrutları əldə edərək, həm də Azərbaycan haqqatlarının dünyaya müasir əyani vasitələrlə çatdırılması istiqamətində mühüm addım atmış olar.

Nazmin CƏFƏROVA,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

Söhbət dünyanın bir sıra şəhərlərinə həsr edilmiş muzeylərdən gedir. Bu muzeylər sakinlərin öz şəhərlərinə bəstəliyi sevgi və ehtiramın səsiz şahidlikdir. Şəhər və paytaxtların yaranma və təkamül tarixini əks etdirən muzeylərin çoxşəxli faaliyyətinə nəzərə alsaq qeyd edə bilərik ki, bu cür məkanların yaradılmasında tarixi zərurət var.

Artıq 7 ildən çoxdur ki, Bakı şəhərinin tarixi muzeyinin ikinci konsepsiyası hazırdır (bu məsələyə həsr edilən məqalə 2013-cü ildə Astana (indiki Nur-Sultan) şəhərində keçirilmiş beynəlxalq konfransın materiallarında, həmçinin AMEA-nın "Elm" qəzetində öz əksini tapıb), lakin çox təəssüf ki, layihə hələ də öz praktik həllini tapmayıb. Həlbəki sözügedən muzeylər həm şəhərlərin unikalığı haqqında məlumatların səndəşdirilməsi və gələcək nəsillərə ötürülməsi, həm də turizm sektorunun inkişafı baxımından böyük əhəmiyyəti malikdir, çünki şəhərə gələn qonaqlar ilk növbədə bu məkanın tarixi, mədəniyyəti, görməli yerləri ilə maraqlanırlar.

Hazırda işğaldan azad olunmuş Qarabağda torpaqların minalardan təmizlənməsi, yolların salınması, lazımi infrastrukturun yaradılması ilə yanaşı, mədəni və arxeoloji irsin, zərər çəkmiş və dağıdılmış abidələrin, muzeylərin, kitabxanaların və digər mədəniyyət ocaqlarının bərpa işinə başlanılıb. Bununla bərabər, bölgədə müasir tələblərə uyğun yeni muzeylər və digər mədəniyyət müəssisələri də yaradılacaq.

Fikrimcə, yeni yaradılacaq muzeylərin sırasında Qarabağın bir neçə şəhərinin tarixi muzeyləri də yer almalıdır. Əlbəttə ki, ilk növbədə Azərbaycan mədəniyyətinin, musiqisinin, poeziyasının mərkəzlərindən biri olan Şuşa şəhərinin tarixi muzeyi yaradılmalıdır. Təsədüflü deyil ki, bu yaxınlarda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Şuşa şəhərini Azərbaycan mədəniyyətinin paytaxtı elan edib.

Qeyd edək ki, 44-günlük Vətən müharibəsi dövründə işğalçı ölkənin vətəndaşları ilə sosial şəbəkələr vasitəsilə çoxsaylı mübahisələr, müzakirələr aparılıb. İnternet vasitəsilə rus dilində "Qorod Şuşa" ("Şuşa şəhəri") yazıb xətarış verərək məlumatların arasında mütləq şəhərimizin erməni dilində də adı və yaranmasının ermənilər tərəfindən yayılan versiyası da qarışırma çıxır. Sözügedən müzakirələr zamanı Ermənistan tərəfinə bir əsul vermək mübahisələrinə son qoymaq olardı, ələ indi də olur: "Zahmət olmasa, Şuşa şəhərində doğulan məşhur erməni əsilli şairlərin, bəstəkarların, memarların və s. adlarını sadalayırıq". Yeni, bütün yayılan versiyaya və təhrirlərə baxmayaraq bir danılmaz fakt mövcuddur: Şuşa şəhəri heç bir vaxt ermənilərin sığışdığı mekən olmayıb. Əks təqdirdə